

VII SİNİFDƏ “KİMYANIN TƏDRİSİNDƏ OKSİGEN VƏ ONUN ALINMASI” MÖVZUSUNUN PROBLEMLİ ÖYRƏDİLMƏSİ

T.İ.Tağıyev

Gəncə Dövlət Universiteti “Kimya” kafedrasının professoru, p.e.d.

“Oksigen və onun alınması” mövzusunun keçərkən müəllim sinifin təşkilindən sonra aşağıdakı suallar əsasında frontal sorğu keçirir:

1. *Kimyəvi element nəyə deyilir?*
2. *Bəsit maddə nəyə deyilir?*
3. *Maddənin hansı xassələri fiziki xassələr adlanır? İzotop nədir?*
4. *Təbiətsünaslıq və botanikadan siz oksigen haqqında nə öyrənmişsiniz?*

Sorğu aparıldıqdan sonra yeni dərslə diqqətini cəlb etmək məqsədi ilə şagirdlərin qarşısında belə bir **problem** qoyulur:

Siz oksigenin təbiətdə hansı izotoplar şəklində rast gəldiyini bilirsiniz? İki oksigen atomunun bir-biri ilə birləşib oksigen molekulasından ibarət bəsit maddə əmələ gətirməsindən başqa daha hansı bəsit maddə əmələ gətirdiyini bilirsiniz?

Üç qrupa bölünmüş şagirdlərə aşağıdakı suallara cavab hazırlamaları tapşırılır. Dərsləkdən §17 üzrə şagirdlərə müstəqil iş verilir. Müstəqil iş üzrə şagirdlərə aşağıdakı suallara cavab hazırlamaları tapşırılır (15 dəqiqə vaxt verilir).

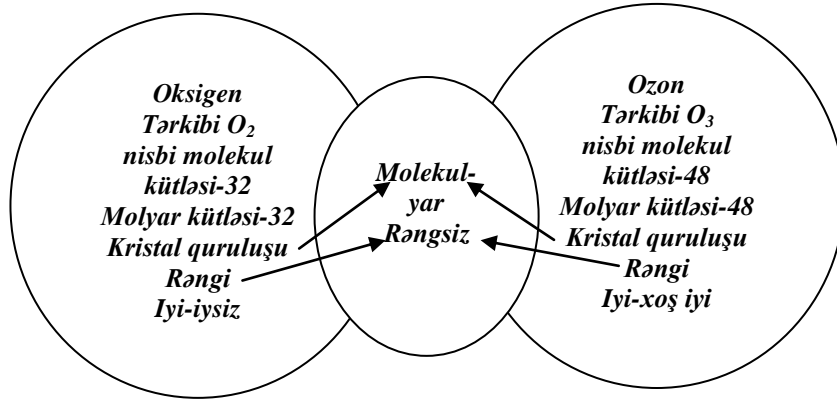
Qruplara verilən suallara qabaqcadan kartonlara yazılır.

1. *Oksigen elementini ilk dəfə kim kəşf etmişdir?*
2. *Təbii birləşmələrdə oksigenin hansı izotoplarına rast gəlinir?*
3. *Allotropiya hadisəsi nəyə deyilir?*
4. *Laboratoriyada oksigeni necə almaq olar?*
5. *Sənayedə oksigeni necə almaq olar?*
6. *Oksigenin hansı allotrop forması var?*
7. *Allotropiya hadisəsi hansı səbəbdən yaranır? Misal söyləyin.*
8. *Atmosfer havasında oksigen olduğunu ilk dəfə kim kəşf edib?*
9. *Oksigen və ozon qazlarının bir-birindən tərkibinə və fiziki xassələrinə görə fərqlənmələrini və oxşarlığını “Venn” diaqramı əsasında göstərin.*

Şagirdlər dərsləkdən istifadə edərək cavabları müəyyən edirlər. Sualların cavabları əvvəlcə qrupun öz şagirdləri arasında, sonra isə qruplar arasında müzakirə edilir. Müəllimin rəhbərliyi altında ümumiləşmə aparılır.

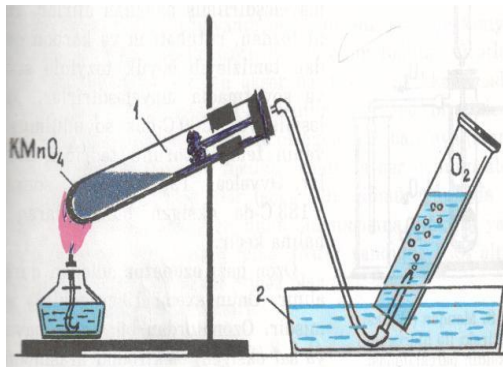
“Venn” diaqramı müəllim tərəfindən lövhədə çəkilir, şagirdlərə tapşırılır ki, öyrəndikləri məlumatlar əsasında diaqramı doldursunlar.

“VENN” DİOQRAMI

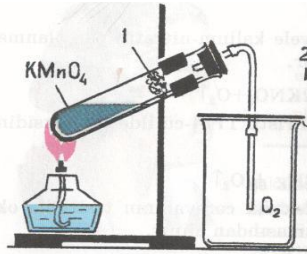

Sonra müəllim oksigenin laboratoriyada alınması və suyu sıxışdırıb çıxarması və həmçinin havanı sıxışdırıb çıxarmasına aid nümayiş təcrübələrindən istifadə edir.

Təcrübə üçün cihazlar dərslikdəki şəkil 16 və şəkil 17-ki formada qurulur. Təcrübələrin aparılması ilə bağlı şagirdlərin qarşısında **problemlı** suallar qoyula bilər. (şəkil 1).

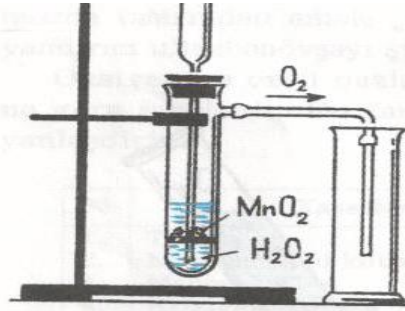
Şəkil 1. Suyu sıxışdırıb çıxarmaqla oksigenin yığılması: 1 – şüşə pambıq; 2 – su

Şəkil 2. Havanı sıxışdırıb çıxarmaqla oksigenin yığılması: 1- şüşə pambıq; 2 – hava;

1. Oksigenin suyu sıxışdırıb çıxarılması ilə sınaq şüşəsinə toplanmasında onun hansı xassəsindən istifadə olunur? Bəs oksigenin havanı sıxışdırıb çıxarması ilə bağlı onun hansı xassəsindən istifadə olunur?

2. Hidrogen peroksidin katalizatorsuz qızdırılması zamanı reaksiyanın yavaş getməsi, MnO_2 -in qarışdırılmasından sonra sürətlə getməsi nə ilə bağlıdır? (şəkil 3).

Şəkil 3. Manqan (IV) oksidin iştirakı ilə hidrogen-peroksidin parçalanması reaksiyasının sürətlənməsi.

Ola bilərmə ki, oksigenin sürətlə ayrılmasına səbəb hidrogen peroksiddə yanaşı MnO_2 -in oksigeni rol oynasın. Bunu təcrübə vasitəsi ilə sübut etmək olarmı? Necə? Şagirdlər problem ətrafında düşündürücü fəaliyyətə cəlb edildikdən sonra müəllim izah edir ki, MnO_2 -in də qızdırılmasından oksigen alınmış, alınmamasını ayrı təcrübə vasitəsi ilə yoxlayaq.

Həmin cihaza yalnız MnO_2 töküüb qızdırmanı davam etdirirlər və oksigen alınmadığını müşahidə edirlər. Belə nəticəyə gəlirlər ki, MnO_2 -in həqiqətən də reaksiyada iştirak etmir, o katalizator rolunu oynayır.

Kömürün, kükürdün, fosforun, dəmirin və misin oksigenlə reaksiyalarını nümayiş etdirdikdən sonra onların tənləklərini lövhədə yazaraq reaksiyanın getməsi şəraiti və reaksiya nəticəsində alınan məhsulların tərkibi ilə bağlı müsahibə təşkil edilir. Müsahibədə müəllim aşağıdakı suallardan istifadə edə bilər:

1. Kömür, kükürd, fosfor, dəmir və mis adi şəraitdə oksigenlə reaksiyaya girmədiyi halda, həmin maddələr qızdırıldıqda reaksiya baş verir.

Bu hadisədən nə nəticə çıxartmaq olar? Şagirdlər müxtəlif fərziyyələr irəli sürürlər. Müəllim onların fikirlərini ümumiləşdirərək belə nəticəyə gətirir:

1. Adi şəraitdə saf oksigen, həmçinin havanın oksigeni fəal deyildir.

2. Qızdırıldıqda oksigenin fəallığı artdığı üçün həmin maddələr oksigenlə reaksiyaya girir.

Nümayiş etdirilən reaksiyaların tənliklərinə şagirdlərin diqqətini yönəldərək belə bir sual verir.

Onların hamısında olan ümumi cəhət nədən ibarətdir?

Bu suala şagirdlərin cavabını istiqamətləndirmək üçün müəllim köməkçi sual verilir:

Tərkibcə, reaksiyaya girən maddələri, reaksiya nəticəsində alınan maddələrlə müqayisə edin və nəticə çıxarın.

Müqayisədən şagirdlər belə nəticəyə gəlirlər ki, reaksiyaya girən maddələr:

- karbon, kükürd, fosfor, dəmir və mis, bəsit maddələrdir.

Lakin reaksiya məhsulları olan CO_2 , SO_2 , P_2O_5 , Fe_3O_4 , CuO isə mürəkkəb maddələrdir.

Bu tənliklərə diqqəti cəlb edərək müəllim əlavə edir ki, ***maddələrin oksigenlə qarşılıqlı təsir reaksiyalarına həmçinin oksidləşmə reaksiyaları deyilir.***

Oksidləşmə reaksiyaları işıq və ya alovla müşahidə edilərsə ona “yanma” reaksiyası deyilir.

Burada müəllim qeyd edir ki, bəsit maddələrlə yanaşı bir sıra mürəkkəb maddələrdə oksigenlə yanma reaksiyasına girə bilər. Bunlara misal metanın və asetilenin yanma reaksiyalarının tənliklərini lövhədə yazdıqdan sonra alınan məhsulların tərkibcə müqayisəsindən belə nəticə çıxarılır ki, alınan məhsullar da mürəkkəb maddələrdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Abbasov V.M və başqaları. Ümumtəhsil məktəblərinin VII sinfi üçün. “Kimya” dərslik. Bakı, 2015.
2. Tağıyev T.İ. “Kimyanın tədrisi metodikası” II hissə. Bakı. “Elm” 2012.

Т.И. Тагиев

Проблемное обучения в VII классе курсе химии по теме: «Кислород и его получения»

АННОТАЦИЯ

В статье «Кислород и его получения» в уроках химии даны методики использование из химических экспериментах. Химический эксперимент как известно занимает одно из важнейших мест в обучении химии. Особенности его как средство познания состоит в том что вы процессе наблюдение и при самостоятельным выполнении опытов учащихся не только лучше воспринимают свойства веществ и химические реакции, но и приобретают умение проводить химический эксперимент самостоятельно.

T.I. Tagiev

Problem-based learning in the seventh grade chemistry class on the topic: "Oxygen and its receipt".

SUMMARY

In the article "Oxygen and its reception" in chemistry lessons given ispolzovanie methods of chemical experiments. Chemistry experiment as you know is one of the most important places in teaching chemistry. Features of it as a means of knowledge is that you observe the process and performance of students at independent experiments not only to better perceive the properties of substances and chemical reactions, but also acquire the ability to carry out a chemical experiment yourself.

Açar sözlər: oksigenin alınması, metodika, təlim texnologiyaları, problem, ümumiləşdirmə, sistemləşdirmə, yaradıcılıq

Ключевые слова: получение кислорода, методика, образовательных технологий, проблем, обобщение, систематизация, творчество

Key words: the production of oxygen, methodology, educational technology, problems, generalization, classification, creativity